

Paardenverzamelplaats + -slachthuizen

Verslag n.a.v. plaatsbezoeken in Argentinië en
Uruguay

**Bert Driessen
Jos Van Thielen**

maart 2017

Inhoud

Woord vooraf	3
Programma.....	4
Lijst van illustraties	5
Inleiding	6
Samenvatting en besluit	10

Woord vooraf

Onderstaand verslag is een weergave van bevindingen (visuele observaties en meten van omgevingsparameters) op het moment van de bedrijfsbezoeken, die per bedrijf enkele uren in beslag namen. De situatie (dieren, personeel en infrastructuur) werd op het moment zelf bestudeerd en zijn deze vaststellingen getoetst aan standaarden, normen e.a. op vlak van dierenwelzijn. Daarnaast werd er op het moment van de bedrijfsbezoeken foto- en filmmateriaal verzameld om achteraf te analyseren. Er werden 3 slachthuizen bezocht waarvan één slachthuis, met name Lamar, voor de tweede maal werd bezocht. In dit slachthuis werd nagegaan in hoeverre de aanbevelingen van het bezoek van november 2015 werden opgevolgd.

Het plaatsbezoek werd uitgevoerd door Bert Driessen en Jos Van Thielen, beiden docent aan de KU Leuven Technologiecampus Geel, maar ook onderzoekers binnen de onderzoeksgroep Dier&Welzijn met een jarenlange expertise op gebied van dierenwelzijn en diergedrag en meer specifiek betreffende het monitoren van dieren tijdens transporten en het verblijf in slachthuizen.

Lijst van illustraties

Figuur 1: Gezichtsvelden van een paard (McBane, 2012).....	6
Figuur 2: Vergelijking van het kleurenzicht tussen mens (links) en paard (rechts) (Carroll et al., 2001)	7

Programma

Het reisplan (2016) werd t.o.v. het reisplan van 2015 uitgebreid met plaatsbezoeken in Uruguay, met name bezoeken aan het slachthuis van Sarel en Clay, die 90% van de paardenslachtingen in Uruguay voor hun rekening nemen.

Maandag 31 oktober 2016

Bezoek slachthuis Lamar (RUTA 5 (Km 94.5), 6600 Mercedes, provincie Buenos Aires; circa 120 km van Buenos Aires)

Dinsdag 1 november 2016

Bezoek verzamelplaats/verzamelboerderij van paarden

Woensdag 2 november 2016

Oversteek naar Uruguay (o.w.v. slechte weersomstandigheden verdaagd naar donderdagmorgen)

Donderdag 3 november 2016

Bezoek slachthuis Sarel (Uruguay)

Vrijdag 4 november 2016

Bezoek paardenslachthuis Clay (Uruguay)

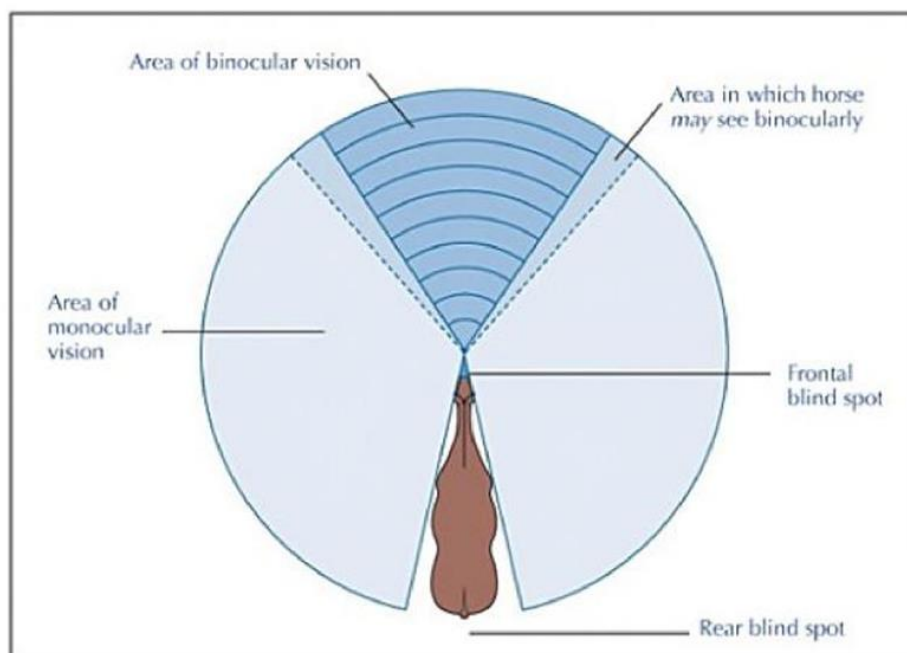
Inleiding

Gedrag en zintuigen

Het gedrag van een paard kan enkel begrepen en verklaard worden wanneer geweten is hoe het dier zijn omgeving ervaart. Deze beleving van de omgeving is afhankelijk van de kwaliteit en specifieke eigenschappen van de zintuigen. Een paard heeft net zoals de mens vijf zintuigen: zicht, gehoor, reuk, tast en smaak. Toch verschillen deze zintuigen echter met die van de mens waardoor paarden hun omgeving anders gaan ervaren dan de mens. Paarden hebben een andere 'Umwelt'. Deze term kenmerkt de specifieke manier waarop een diersoort de omgeving waarneemt en ervaart. Elke diersoort heeft een verschillende 'Umwelt'.

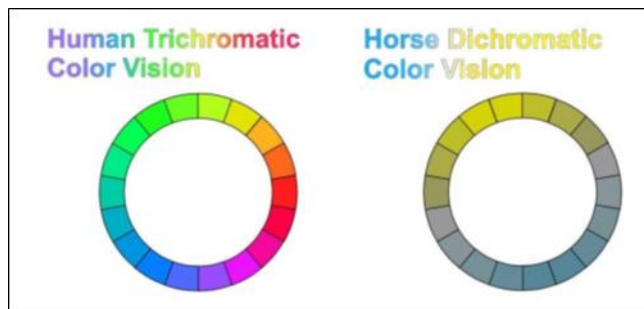
Om de geformuleerde adviezen, opmerkingen en aanbevelingen, volgend op de waarnemingen, te begrijpen wordt alvast essentiële achtergrondinformatie m.b.t. de zintuigen bij het paard opgelijst. Dit moet toelaten om de opmerkingen en aanbevelingen beter te kunnen kaderen.

- Het paard heeft niet het vermogen om details waar te nemen, maar beschikt anderzijds wel over een uitstekend nachtzicht;
- Het paard is zeer gevoelig voor licht. Door de relatief grote ogen kan er ook veel licht binnenvallen. Hierdoor kan het paard zich moeilijk aanpassen aan plotse lichtverschillen
- Het paard zal tijdelijk (ver-)blind zijn wanneer het snel moet bewegen van licht naar donker of andersom.
- Het paard heeft een zeer groot perifeer zicht, met een blinde vlek voor de neus en achteraan het lichaam.

Figuur 1: Gezichtsvelden van een paard (McBane, 2012).

- Het paard heeft een beperkt dieptezicht waardoor het verschil zien tussen bijvoorbeeld een plas en een diepe put zeer moeilijk is voor een paard.
- Het paard heeft een dichromatisch zicht waardoor het slechts 2 golflengtes kan waarnemen. Dit zorgt ervoor dat het daarom slechts een beperkte reeks van kleuren kan zien.

Figuur 2: Vergelijking van het kleurenzicht tussen mens (links) en paard (rechts) (Carroll et al., 2001)

- Het paard heeft een gevoelig laagje op het netvlies, het zogenaamde 'tapenum lucidum'. Hierdoor kan het paard bij plotse verschillen in kleur of textuur van de ondergrond, beginnen aarzelen of een paniecreactie uitlokken
- Paarden zijn het meest terughoudend voor een zwarte, witte, blauwe en gele kleur. Bij deze kleuren aarzelen de dieren bij het gaan of stoppen ze zelfs volledig.
- Vloeren en wanden met grijze, bruine en groene kleur leveren weinig problemen op.
- Het gehoor van paarden is veel beter ontwikkeld dan dit het geval is bij de mens (mens: van 20Hz tot 22 kHz ⇔ paard: 55 Hz tot 33,5 kHz).
- Paarden vertonen een hevigere reactie op een geluid met een hogere frequentie

Omgaan met paarden tijdens transport

De verschillende aspecten van transport, zoals laden, lossen, scheiding van de vertrouwde omgeving, opsluiting, trillingen en temperatuurverschillen, kunnen stress veroorzaken bij de paarden. Deze stress heeft zowel fysiologische veranderingen (bv stijging cortisolconcentratie in het bloed, stijging hartslag...) als gedragsveranderingen als gevolg.

De hoeveelheid stress die een paard zal ervaren tijdens het transport is afhankelijk van de duur van de reis, de transportmethode, de positionering van het paard en de bekwaamheid van de chauffeur. Ook training, leeftijd, geslacht, ras en de omgevingsomstandigheden bepalen de reacties van een paard tijdens transport.

Het laden wordt beschouwd als een van de meest stressvolle momenten van het transport. Paarden hebben vaak angst om een ingesloten en donkere trailer in te gaan. Een paardenoog kan zich namelijk maar traag aanpassen aan plotse lichtverschillen. Alvorens het oog zich heeft aangepast kan een paard zeer moeilijk inschatten wat er voor zich bevindt. Paarden zullen bovendien instinctief kleine ruimtes vermijden omdat ze dan niet meer kunnen wegvlugten bij eventueel gevaar. Problemen tijdens het laden maken het proces niet alleen moeilijker maar kunnen ook de veiligheid van paard en begeleider/drijver in gevaar brengen. Het laadproces zal vlotter verlopen naarmate de grootte van de trailer toeneemt. De trailer kan ook minder angstaanjagend gemaakt worden door de bovenste helft ervan open te laten of door er verlichting in te hangen. Openingen in de trailer geven het paard de mogelijkheid om de omgeving rondom de trailer te controleren.

Paarden zijn zeer gevoelig aan visuele prikkels afkomstig van grondniveau. De kleur van de ondergrond kan het gedrag van de dieren beïnvloeden. Paarden blijken het meest terughoudend te zijn voor een zwarte, witte, blauwe en gele kleur. Bij deze kleuren aarzelen of stoppen de dieren alvorens op deze gekleurde bodem te stappen. Sommige paarden kunnen zelfs helemaal niet overtuigd worden om er overheen te gaan. Grijze, bruine en groene bodemmatten leveren weinig problemen op. Dit zijn veel voorkomende vloerkleuren, wat kan verklaren waarom er weinig reactie op was. Rood is geen standaard vloerkleur, nochtans vertonen de paarden helemaal geen negatieve reacties tegenover deze kleur. Paarden ervaren de kleur rood niet zo fel als de mens.

Een paard is een kuddedier. Scheiding van soortgenoten (bv tijdens transport) kan leiden tot een aantal psychologische (bv. zweten) en gedragsveranderingen (bv. stampen, vocalisaties...). Daarom is het aan te raden om paarden te vervoeren in groepsverband. Als dit niet mogelijk is, kan er een spiegel geplaatst worden in de trailer zodat het lijkt alsof er nog een ander dier in de trailer staat. De aanwezigheid van een soortgenoot, zowel in het echt als in spiegelvorm, vermindert het voorkomen van stereotiepe gedragingen tijdens transport.

Tijdens het transport wordt een paard blootgesteld aan krachten als gevolg van versnelling, het nemen van bochten en afremming. Paarden verdelen 60 procent van hun lichaamsgewicht over hun voorbenen. De achterbenen zijn niet goed aangepast aan constante veranderingen van de gewichtsverdeling. Paarden zullen tijdens het transport hun voor- en achterbenen spreiden en hun voorbenen lichtjes naar voren strekken om hun evenwicht te bewaren. Deze positie verhindert (grotendeels) dat het paard zal vallen tijdens de rit maar dit is wel vermoeiend voor het dier.

Ook de oriëntatie van een paard in de trailer of vrachtwagen heeft een invloed op het evenwicht en de lichaamshouding van het dier. Paarden die met hun hoofd in de rijrichting staan, zullen sneller hun evenwicht verliezen omdat het grootste deel van hun gewicht op hun achterbenen komt te liggen. Zoals eerder al vermeld zijn de achterbenen hiervoor niet goed aangepast. Bij de voorwaartse positie houden veel paarden het hoofd abnormaal hoog als gevolg van de angst om het hoofd of de nek te stoten tegen de wand van de trailer. Als een paard met het hoofd tegen de rijrichting in staat kunnen eventuele botsingen met de voorwand opgevangen worden door de achterhand van het dier. Het risico op verwondingen aan het hoofd en de nek zijn hierbij veel kleiner. De paarden zullen ook minder snel schrikken van voorbijstekende auto's omdat ze de voertuigen al van ver kunnen opmerken.

Omgaan met paarden op het slachthuis

De procedures voorafgaand aan slachten leiden tot angst en stress bij de paarden. De dieren worden mogelijks gescheiden van hun vertrouwde soortgenoten en worden ondergebracht in een onbekende omgeving met onbekende dieren en ook vreemde geuren, beelden en geluiden. Daarenboven zullen de dieren vaak honger en dorst hebben na een lange rit. Als gevolg van de geluiden, beelden en vooral de geuren in het slachthuis weten paarden dat er gevaar dreigt en zullen ze onrustig worden. De hartslag van de dieren versnelt, de concentratie aan stresshormonen in het bloed nemen toe en er treden gedragsveranderingen op.

De meeste paarden zijn meestal al onrustig in de wachtruimte. Ze lopen onzeker rond met gespitste oren, zwaaien met de staart en briesen veelvuldig. De paarden vertonen ook spierstijfheid, spierbevingen en verleggen herhaaldelijk hun gewicht van het ene been naar het andere. Het is logisch dat de paarden niet zonder tegenstribbelen naar de verdovingsruimte zullen toestappen. Op weg naar en in de bedwelmingsbox ligt het stressgehalte van de paarden vaak nog hoger. De dieren zullen tegenspartelen, stampen, opspringen en/of bokken. Paarden worden verdoofd met behulp van een penschiettoestel. Het apparaat wordt tegen het voorhoofd van het dier gehouden zodat de pen de schedel en de hersenen kan penetreren. De paarden vallen direct neer en de ademhaling stopt. Vlak na het verdoven trappelen de meeste dieren nog even met de poten.

Verminderd welzijn van dieren tijdens transport en in het slachthuis vormen, naast een dierenwelzijnsprobleem, ook voor economische verliezen door verminderde vleeskwiteit en eventueel sterfte. De karkas- en vleeskwiteit nemen af als gevolg van kneuzingen en te veel stresshormonen. Om deze problemen te vermijden moet het stressniveau tijdens transport en in het slachthuis zo laag mogelijk blijven. Zelf met mentholgeur aan de neusgaten van een paard smeren zorgt ervoor dat het dier makkelijker hanteerbaar is. Het paard kan de geuren van angst en stress uit het slachthuis niet meer onderscheiden van de menthol waardoor het rustiger zal zijn. Andere manieren om het stressniveau laag te houden zijn het plaatsen van visuele barrières, het verwijderen van loshangende kettingen die lawaai kunnen maken en het verduisteren van de ingang van de verdovingsruimte. Visuele

barrières zoals metalen scheidingswanden of gordijnen verhinderen dat de paarden passerende mensen en materiaal kunnen zien. Het verduisteren van de ingang, in combinatie met de mentholzalf, zorgt ervoor dat de dieren vlotter de verdovingsruimte zullen binnengaan.

Samenvatting en besluit

Tijdens de eerste week van november 2015 hebben 2 docenten van de KU Leuven en deel uitmakend van de onderzoeksgroep Dier&Welzijn een bezoek gebracht aan diverse paardenslachthuizen (die circa 80% van de paardenslachtingen in Argentinië voor hun rekening nemen), paardenverzamelplaatsen en een veemarkt in Argentinië. Diezelfde twee docenten brachten in de eerste week van november 2016 een herbezoek aan het slachthuis van Lamar (Argentinië) en een Argentijnse verzamelplaats, annex laadplaats ten velde. Ditmaal werden ook slachthuizen in Uruguay bezocht, met name het slachthuis van Sarel en Clay (samen verantwoordelijk voor 90% van de paardenslachtingen in Uruguay). Beide docenten zijn experts op het vlak van dierenwelzijn in landbouwbedrijven, tijdens transport en in het slachthuis. In ieder bezocht bedrijf werd de volledige medewerking door de bedrijfsleiders en medewerkers verschaft en toegang tot alle bedrijfsruimtes. Op de vraag van het KU Leuven-team werd telkens in de mate van het mogelijke, ingegaan om dieren te drijven, te verdoven en te kelen om zo een beeld te kunnen vormen van de aanwezige expertise en infrastructuur.

Er werd een systematisch toetsing (gestoeld op de 5 vrijheidsgraden) van de aanwezige infrastructuur in functie van dierenwelzijn uitgevoerd. Zowel de voorzieningen voor het lossen van de dieren, het drijven naar tijdelijke wachtruimtes, de voorzieningen voor het drijven naar de bedwelmingsruimte als de voorzieningen in deze ruimte werden systematisch geïnspecteerd. De aanwezige infrastructuur werd aan een kritische visuele controle onderworpen om antwoorden op een aantal vragen te formuleren. Zijn alle nodige infrastructurele voorzieningen voor een diervriendelijke omgang met de paarden aanwezig? Het vloerpersoneel werd gedurende enkele uren geobserveerd om hun vakbekwaamheid en deskundigheid in de omgang met paarden (onder, voor deze dieren, niet natuurlijke omstandigheden) te beoordelen en antwoorden op volgende vragen te formuleren. Was het aanwezige personeel voldoende vakbekwaam om op een vlotte en diervriendelijke manier met de paarden om te gaan. Is het personeel in staat, en voldoende alert en ervaren om probleemsituaties correct in te schatten en hiermee correct om te gaan? Tijdens de plaatsbezoeken werden objectief meetbare en m.b.t. dierenwelzijn relevante parameters (zoals lichtsterkte, temperatuur, lichtsnelheid, aanwezige geluid, storende lichtstralen en schaduwvlekken) systematisch op verschillende plaatsen in de bedrijven geregistreerd.

Het KU Leuven-team heeft kunnen vaststellen dat het bedrijf (Lamar) dat voor de tweede keer bezocht werd, de aanbevelingen van het vorige jaar ter harte genomen heeft en de aangehaalde verbeterpunten heeft aangepakt.

Tijdens het bezoek werden in geen enkel van de 3 slachthuizen, noch op de bezochte verzamelplaats, geen niet-tolereerbare dierenwelzijnsinbreuken, die ten laste van de slachthuizen kunnen worden gelegd, vastgesteld. Toch worden door de KU Leuven-docenten verbeterpunten voorgesteld om de snelheid en gemak van werken (bv. drijven van dieren) te bevorderen en daardoor stress bij de paarden te reduceren. De slachthuisverantwoordelijken staan open voor het ontvangen van advies op vlak van eventuele verbeterpunten. Tijdens het bezoek van november 2016 zijn er aanbevelingen gemaakt hoe moet worden omgegaan met gewonde dieren. Bij aankomst in het slachthuis dienen dergelijke dieren te worden afgezonderd, geïnspecteerd en eventueel te worden overgegaan tot een noodslachting. Daarnaast dient er voor het laden en transporteren van de paarden goed door de transporteurs te worden afgewogen of dergelijke paarden voldoen aan de voorwaarden van 'fitness to travel'.

Naar aanleiding van het bezoek van de KU Leuven-docenten in november 2015 werd de suggestie gedaan om een aantal slachthuizen en transporten gedurende verschillende seizoenen grondiger op te volgen en de verzamelde data op een wetenschappelijke manier te verwerken. De sector heeft deze aanbeveling opgepikt. Het bezoek van de KU Leuven-docenten in november 2016 is de start van deze wetenschappelijke opvolging waarbij de relatie tussen dierenwelzijn, diergedrag, vleeskwiteit en omgevingsparameters (zoals transportduur, omgevingstemperatuur in de wachtruimte...) verder wordt bestudeerd. Daarom voeren we per slachthuis een opvolging/monitoring uit gedurende een week per seizoen zodat het effect van de seizoensinvloeden/klimaatsinvloeden kan worden meegenomen. Op dergelijke manier kunnen welzijnsindexen worden opgebouwd, objectieve correlaties met vleeskwiteitsmetingen worden gelegd en kunnen ondernomen stappen (die mogelijk een positieve impact op het dierenwelzijn en vleeskwiteit hebben) worden gevalideerd. Naast slachthuismonitoring worden ook 2 tot 3 paardentransporten per slachthuis (en per seizoen) opgevolgd om met behulp van camera's het gedrag van de paarden en met behulp van sensoren ook bepaalde impactfactoren zoals omgevingstemperatuur, zonnerradiatie... tijdens transport te registreren. Uit eigen onderzoek in België is gebleken dat het voorafgaandelijke transportgebeuren een sterke impact heeft op het gedrag van dieren in slachthuizen en op de vleeskwiteit waarmee de consument uiteindelijk wordt geconfronteerd.

Om een dergelijke evaluatie nog meer slagkracht te geven, maar ook zeker in het kader van autocontrole is het aan te bevelen om de monitoring van de slachthuizen te intensifiëren door middel van het continu ter beschikking stellen van camerabeelden van kritische punten in de slachthuizen aan het onderzoeksteam en de mogelijkheid om deze beelden ad random te analyseren. Dergelijke studie kan tevens de kritiek weerleggen dat de dierenwelzijnsopvolging enkel beperkt blijft tot de periode dat de wetenschappers in de desbetreffende slachthuizen lijfelijk aanwezig zijn.

De ultieme betrachting van de verkregen wetenschappelijke informatie moet leiden tot het verder verfijnen van het HOMEFE-lastenboek. Daarnaast wordt er een groeiend engagement gecreëerd om meer bewust om te gaan met dieren. Het is belangrijk dat de cultuur van dierenwelzijn die reeds ter plaatse aanwezig is, als vanzelfsprekend wordt beschouwd door het management en het vloerpersoneel en bovendien constant verder ontwikkeld wordt. Vandaar kennisoverdracht betreffende dierenwelzijn vanuit West-Europa naar lokale autoriteiten, zoals universiteiten en controleinstanties (SENASA) nog verder moet worden gestimuleerd en geïntensifieerd.

ONDERZOEKSGROEP DIER&WELZIJN
KU LEUVEN TECHNOLOGIECAMPUS GEEL
Kleinhoefstraat 4
2440 GEEL, België
tel. + 32 14 80 22 40
e-mail: bert.driessen@kuleuven.be
e-mail: jos.vanhielen@kuleuven.be
www.diereninformatie.be

